

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
Інститут підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

**ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Практичний poradник

Харків-2023

УДК 343.132(477)(035)

Рекомендовано до видання Вченою радою
Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 23 від 12.05.2023 р.)

Рецензенти:

О.В. Капліна – завідувачка кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, докторка юридичних наук, професорка;

І.А. Тітко – завідувач кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор.

Колектив авторів:

М.В. Членов, старший викладач спеціальної кафедри № 1 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

А.О. Тимофеев, старший викладач спеціальної кафедри № 1 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

О.І. Букрєєв, заступник начальника відділу Головного слідчого управління СБУ.

Здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні: практичний поради́к / Членов М. В., Тимофеев А.О., Букрєєв О. І. Х.: ІПЮК для СБУ. 2023. 48 с.

Практичний поради́к щодо здійснення спеціального досудового розслідування підготовлено з урахуванням останніх змін до чинного Кримінального процесуального кодексу України та слідчо-судової практики у кримінальних провадженнях, що розслідувались слідчими СБУ. Викладений матеріал містить покроковий алгоритм дій слідчого, прокурора, слідчого судді, який спрямований на ефективну організацію застосування інституту СДР.

Видання адресоване слідчим, прокурорам, слідчим суддям, викладачам, аспірантам, студентам та курсантам вищих навчальних закладів, науковцям, сфери інтересів яких стосується зазначена тематика.

© М.В. Членов, А.О. Тимофеев, О.І. Букрєєв, 2023

© Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України, 2023

3
ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	4
Вступне слово	5
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СДР (СТ. 297-1 КПК).....	7
2. ЗЛОЧИНИ, ЗА ЯКИМИ ДОЗВОЛЕНО ЗДІЙСНЕННЯ ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОВОГО СДР	8
3. УМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ СДР ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОВОГО	11
3.1. Особливості повідомлення про підозру особі, яка переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.....	11
3.2. Визначення понять щодо переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.	13
3.3. Здійснення СДР, якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.....	19
4. АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ СДР	24
4.1. Виклик особи в порядку ч.ч. 1-7 ст. 135 КПК (для повідомлення про підозру) та встановлення факту її переховування від органів слідства .	25
4.2. Повідомлення про підозру та про виклик підозрюваного, якщо він переховується від органів слідства на ТОТ або на території держави-агресора.....	28
4.3. Залучення захисника для захисту прав підозрюваного, стосовно якого планується здійснення СДР.....	33
4.4. Оголошення підозрюваного у державний/міжнародний розшук	35
4.5. Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного	36
4.6. Отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на здійснення СДР ...	37
4.7. Закінчення СДР	39
5. ВІДПОВІДІ НА ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО СДР, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	40
Список використаних джерел.....	46

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

ДР – досудове розслідування

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗУ – Закон України

КК – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

Координаційний штаб – Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими

КП – кримінальне провадження

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України

НЦБ – Національне центральне бюро

Об'єднаний центр – Об'єднаний центр з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України

ОГП – Офіс Генерального прокурора України

рф – російська федерація

РЦ БПД – Регіональний центр з надання безоплатної правової допомоги

СБУ – Служба безпеки України

СДР – спеціальне досудове розслідування

ТОТ – тимчасово окуповані території України

ВСТУПНЕ СЛОВО

Інститут спеціального досудового розслідування запроваджено до КПК з 2014 року. Так, на підставі ЗУ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07.10.2014 № 1689-VII КПК доповнено Главою 24-1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень», яка визначає процесуальний порядок та умови здійснення СДР.

СДР забезпечує принцип невідворотності покарання та надає слідчому, прокурору можливість здійснювати швидко, повне та неупереджене досудове розслідування за відсутності підозрюваного.

З моменту запровадження, до Глави 24-1 КПК неодноразово вносились законодавчі зміни (Закони від 15.01.2015 № 119-VIII, від 10.11.2015 № 769-VIII, від 16.03.2017 № 1950-VIII, від 22.11.2018 № 2617-VIII, від 27.04.2021 № 1422-IX).

З початком широкомасштабної збройної агресії рф проти України все більше злочинців намагаються уникнути кримінальної відповідальності, переховуючись від органів слідства та суду на ТОТ, на території держави-агресора або на території інших держав.

У зв'язку з цим, протягом 2022 року ВРУ прийняла чотири закони, якими внесено зміни до порядку здійснення СДР (від 03.03.2022 № 2108-IX, від 24.03.2022 № 2160-IX, від 14.04.2022 № 2198-IX, від 28.07.2022 № 2472-IX).

Здійснення СДР є вкрай актуальним для слідчих СБУ, адже відповідно до ст. 297-1 КПК за більшістю (29 із 43) кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів безпеки, дозволено здійснювати процедуру СДР.

Умовою належної організації застосування в системі СБУ процедури СДР у кримінальних провадженнях, в яких підозрювані переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, є знання та чітке розуміння норм Глави 24-1 КПК та підзаконних нормативно-правових актів.

Головною метою цього видання є поширення позитивного досвіду застосування інституту СДР під час розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією рф проти України. Викладений матеріал містить покроковий алгоритм дій співробітників СБУ, який спрямований на ефективну організацію застосування СДР. Звернуто увагу практичних

співробітників СБУ на дотримання вимог чинного кримінального процесуального законодавства.

Даний практичний poradnik є результатом плідної співпраці слідчих-практиків СБУ та науковців Інституту юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Сподіваємось, що він стане підґрунтям для подальшого покращення результатів оперативно-службової діяльності щодо швидкого, повного і неупередженого розслідування слідчими СБУ злочинів, вчинених окупаційними військами РФ та колаборантами, які виступають пособниками держави-агресора. Автори з вдячністю сприймуть побажання та зауваження читачів, висловлені у доброзичливій та конструктивній формі.

Олександр ЧЕРВЯКОВ,

*начальник Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБУ Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук*

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СДР (СТ. 297-1 КПК)

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) по суті є «заочним» досудовим розслідуванням, яке здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних за їх відсутності (ч. 1 ст. 297-1 КПК). Це відповідає положенням ст. 217 КПК про те, що у разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень.

Злочини, за якими дозволено здійснення СДР, визначені в абз.1 ч. 2 ст. 297-1 КПК.

Підстава здійснення СДР – ухвала слідчого судді.

Суб'єкти, які мають право звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на здійснення СДР:

- прокурор;
- слідчий за погодженням з прокурором.

Згідно ч. 2 ст. 297-1 КПК, клопотання про здійснення СДР подається до слідчого судді **за наявності таких УМОВ**:

1) особі повідомлено про підозру:

- а) у вчиненні злочину, визначеному в абз. 1 ч. 2 ст. 297-1 КПК;
- б) інших злочинів, які розслідуються в одному КП, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду;

2) підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності:

- а) на ТОТ;
- б) на території держави, визнаної ВРУ державою-агресором;
- в) на території інших держав та оголошений в міжнародний розшук;

3) стосовно підозрюваного уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Проведення СДР щодо неповнолітнього підозрюваного НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ (абз. 1 ч. 2 ст. 297-1 КПК).

2. ЗЛОЧИНИ, ЗА ЯКИМИ ДОЗВОЛЕНО ЗДІЙСНЕННЯ ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОВОГО СДР

Відповідно до ч. 2 ст. 297-1 КПК, СДР дозволено здійснювати щодо злочинів, віднесених до підслідності слідчих органів безпеки:

➤ *злочини проти основ національної безпеки України:*

- ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади»;
- ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України»;
- ст. 110-2 «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України»;
- ст. 111 «Державна зрада»;
- ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» (крім, ч.ч. 1, 2 які є кримінальним проступком);
- ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору»;
- ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча»;
- ст. 113 «Диверсія»;
- ст. 114 «Шпигунство»;
- ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань»;
- ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»;

➤ *злочини проти громадської безпеки:*

- ст. 258 «Терористичний акт»;
- ст. 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту»;
- ст. 258-2 «Публічні заклики до вчинення терористичного акту»;
- ст. 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації»;
- ст. 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту»;
- ст. 258-5 «Фінансування тероризму»;

➤ *злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку:*

- ст. 436 «Пропаганда війни»;

- ст. 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни»;
- ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни»;
- ст. 439 «Застосування зброї масового знищення»;
- ст. 440 «Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення»;
- ст. 441 «Екоцид»;
- ст. 442 «Геноцид»;
- ст. 443 «Посягання на життя представника іноземної держави»;
- ст. 444 «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист»;
- ст. 446 «Піратство»;
- ст. 447 «Найманство».

Крім цього, СДР дозволено здійснювати **щодо злочинів, віднесених до підслідності інших органів досудового розслідування, а саме:**

➤ ***злочини проти життя та здоров'я особи:***

- ст. 115 «Умисне вбивство»;
- ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання»;
- ст. 118 «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення»;
- ч. 2 ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження»;
- ч. 2 ст. 127 «Катування»;
- ч. 2 і ч. 3 ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини»;

➤ ***злочини проти волі, честі та гідності особи:***

- ст. 146-1 «Насильницьке зникнення»;
- ст. 147 «Захоплення заручників»;

➤ ***злочини проти власності:***

- ч. 2-5 ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;

➤ ***злочини у сфері господарської діяльності:***

- ст. 209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом»;

➤ ***злочини проти громадської безпеки:***

- ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній»;
- ст. 256 «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності»;
- ст. 257 «Бандитизм»;

➤ **злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів:**

- ст. 348 «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця»;

➤ **злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг:**

- ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»;

- ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

- ст. 365 «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу»;

- ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;

- ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;

- ст. 368-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;

- ст. 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

- ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»;

- ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;

- ст. 369-2 «Зловживання впливом»;

- ст. 370 «Провокація підкупу»;

➤ **злочини проти правосуддя:**

- ст. 379 «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя»;

➤ **злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення):**

- ст. 400 «Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги»;

- ст. 408 «Дезертирство»;

➤ **проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку:**

- ст. 436-1 «Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» КК України.

3. УМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ СДР ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОВОГО

3.1. Особливості повідомлення про підозру особі, яка переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності

Однією із обов'язкових умов для застосування до особи процедури СДР, згідно змісту глави 24-1 КПК, є набуття нею статусу підозрюваного.

Відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК, підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. ст. 276-279 КПК, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень.

З урахуванням цього важливими питаннями для початку застосування СДР є:

- 1) складання процесуального документу – повідомлення про підозру;
- 2) дотримання процесуальної процедури вручення письмового повідомлення про підозру.

За вимогами ч. 1 ст. 278 КПК письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень.

Згідно цієї норми, якщо особа, відносно якої складено повідомлення про підозру не прибула до слідчого, прокурора без поважних причин, то сторона обвинувачення для вручення письмового повідомлення про підозру має керуватися ст.ст. 111-112, 135 КПК.

За загальним правилом, згідно ч. 2 ст. 135 КПК, у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

На відміну від загальних положень досудового розслідування виклик та повідомлення про підозру особи, яка переховується від органів слідства та суду та ТОТ або на території держави-агресора, має низку особливостей.

Так, згідно ч. 8 ст. 135 КПК, повістка про виклик особи, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що така особа виїхала та/або

перебуває на ТОТ, території держави, визнаної ВРУ державою-агресором, у випадку обґрунтованої неможливості вручення їй такої повістки згідно з ч.ч. 1, 2, 4-7 цієї статті, публікується в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП.

Ця особа, вважається такою, яка належним чином повідомлена про виклик, з моменту опублікування повістки про її виклик у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП.

Таким же способом треба діяти, публікуючи письмове повідомлення про підозру особі, яка перебувається від органів слідства та суду на ТОТ або на території держави-агресора.

В цьому випадку ця особа, вважається такою, яка належним чином повідомлена про виклик, з моменту опублікування повістки про її виклик у ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП (абз. 2 ч.8. ст. 135 КПК).

Ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним:

- який оголошений у міжнародний розшук;
- та/або який виїхав, та/або перебуває на ТОТ;
- та/або який виїхав, та/або перебуває на території держави, визнаної ВРУ державою-агресором,

є підставою для здійснення СДР (ч. 5 ст. 139 КПК).

Саме тому, недодержання слідчим, прокурором вищевказаного процесуального порядку щодо належного вручення повідомлень (про виклик, про підозру) особі, щодо якої існують обставини підозрювати її у вчиненні злочину та яка перебувається від органів слідства та суду, може бути визнано порушенням права підозрюваного на захист та може призвести до **оскарження стороною захисту повідомлення про підозру в порядку п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК.**

3.2. Визначення понять щодо переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності

З 2014 року триває збройна агресія РФ проти України, яка з 24 лютого 2022 року переросла у широкомасштабне збройне вторгнення російських збройних сил в Україну, що супроводжується тимчасовою окупацією та анексією окремих територій нашої держави.

Особи, які вчинили злочини на території України, намагаються використати вказані обставини для переховування від органів слідства та суду України з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

У зв'язку з цим, законом України від 27.05.2021 № 1422-IX (набрав чинності 14.05.2021), внесено зміни до ч. 2 ст. 297-1 КПК, якими розширено перелік підстав для застосування СДР та дозволено здійснювати СДР щодо підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності:

- а) на ТОТ;
- б) на території держави, визнаної ВРУ державою-агресором;
- в) на території інших держав та оголошений в міжнародний розшук.

Верховний Суд України в Постанові від 19.03.2015 у справі № 5-1кx15, окрім іншого, зазначив, що **під ухиленням від слідства або суду варто розуміти** будь-які умисні дії, учинені певною особою з метою уникнути кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходів, спрямованих на розшук і затримання правопорушника (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, перебування в тайнику, імітація своєї смерті тощо).

Особою, яка ухиляється від слідства або суду, визнається відома цим органам особа (що підтверджується матеріалами кримінального провадження) як така, що вчинила певний злочин і здійснила дії з метою переховування місця свого перебування від слідства або суду.

Переховування підозрюваного на ТОТ

Окупація (воєнна) – це тимчасове захоплення території (частини території) однієї держави збройними силами іншої держави і установлення військової адміністрації на захопленій території. Воєнна окупація будь-якої території не означає її переходу під суверенітет держави, що захопила. Режим воєнної окупації регламентується законами і звичаями війни, зокрема, Гаазькою конвенцією про закони і звичаї суходільної війни 1907 р., Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р. і додатковими протоколами I і II до них 1977 р.

Тимчасово окупована територія України – частина міжнародно визнаної території України, на яку не поширюється фактичний контроль української влади внаслідок її окупації Росією під час російсько-української війни (спочатку в ході анексії Криму, бойових дій на Сході України, а згодом – широкомасштабного вторгнення).

Тимчасово окупована рф територія України (тимчасово окупована територія) є невід’ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана ВРУ (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII).

Тимчасово окупованою територією є :

- 1) сухопутна територія тимчасово окупованих рф територій України, водні об’єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях;
- 2) інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими КМУ (ст. 3 ЗУ від 15.04.2014 № 1207-VII).

Згідно постанови КМУ «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф» від 06.12.2022 № 1364, Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф, затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій за погодженням з Міністерством оборони на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій.

На сьогодні, перелік ТОТ України визначає наказ Міністерства з питань реінтеграції окупованих територій України «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф» від 22.12.2022 № 309 (зі змінами, внесеними наказом Мінреінтеграції від 28.04.2023 № 129). Попередній наказ Мінреінтеграції від 25.04.2022 № 75 втратив чинність.

Також, чинним є Указ Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» від 07.02.2019 № 32/2019, який визначає межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях. Однак, на сьогодні він не відображає реальної ситуації щодо ТОТ та не може бути рекомендований для застосування при поданні клопотання про здійснення СДР.

Перед направленням клопотання про здійснення СДР до слідчого судді рекомендовано переконатись, що особа знаходиться на ТОТ на момент подання клопотання, посилатися у клопотанні на актуальний Перелік ТОТ, надати слідчому судді роздруковку з відповідного наказу Мінреінтеграції або витяг з нього як додаток до клопотання.

Переховування підозрюваного на території держави-агресора

27.01.2015 ВРУ прийняла постанову № 129-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання рф державою-агресором», якою визнала рф державою-агресором, що всебічно підтримує тероризм та блокує діяльність Ради Безпеки ООН, чим ставить під загрозу міжнародний мир і безпеку.

Визначення терміну «держава-агресор» наведено в ст. 3 ЗУ «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР, де зазначено, що **держава-агресор** – держава, яка у будь-який спосіб окупувала частину території України або яка вчиняє агресію проти України, визнана ВРУ державою-агресором або державою-окупантом.

Крім того, в п. 6) ст. 1 ЗУ «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-IX (набрав чинність 31.03.2023) зазначено, що **держава-агресор (держава-окупант)** – держава, визнана ВРУ державою-агресором або державою-окупантом.

Переховування підозрюваного на території інших держав та оголошення його в міжнародний розшук

Згідно ч. 1 ст. 281 КПК, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на ТОТ чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук цієї особи.

КПК не визначає поняття «міжнародний розшук» та процедуру оголошення підозрюваного у такий різновид розшуку.

Суб'єкти оголошення підозрюваного у міжнародний розшук – слідчий та прокурор.

За наявності підтвердження відомостей про виїзд розшукуваної особи з України міжнародний розшук оголошується після здійснення належного повідомлення про підозру такій особі та її неявки без поважних причин на виклик слідчого, прокурора (достатньо 1 неявки, хоча на практиці зазвичай слідчі оголошують розшук після 3 неявок).

Про оголошення розшуку слідчим або прокурором виноситься окрема постанова (якщо досудове розслідування не зупиняється), відомості про що вносяться до ЄРДР. **Строк** – **протягом 24 годин** з моменту винесення прокурором або слідчим відповідної постанови.

Постанова про зупинення КП виноситься слідчим за погодження з прокурором або прокурором, відомості про що вносяться до ЄРДР. **Строк** – **протягом 24 годин** з моменту прийняття цього процесуального рішення.

Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативному підрозділу (ч. 3 ст. 281 КПК). В такому випадку, **підставою для проведення розшуку** є п. 1 ст. 6 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-ХІІ, а саме: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб, які переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання.

Співробітник оперативного підрозділу на виконання доручення слідчого, прокурора заводить відповідну оперативно-розшукову справу, про що протягом доби письмово повідомляє прокурора (ст. 9 Закону № 2135-ХІІ), а також слідчого (відповідь на доручення в порядку ст.ст. 40, 41 КПК) із зазначенням номеру та дати заведення справи.

Проблемним питанням, яке вирішується неоднозначно при розгляді слідчими суддями клопотань слідчого, прокурора про здійснення СДР, є підтвердження стороною обвинувачення відомостей про оголошення підозрюваного у міжнародний розшук.

Нормативно-правові акти, які регламентують оголошення підозрюваного у міжнародний розшук:

- постанова КМУ «Про вступ України до Інтерполу» від 30.09.1992 № 555;

- постанова КМУ «Про Національне центральне бюро Інтерполу» від 25.03.1993 № 220;

- спільний наказ МВС України, ОГП, НАБУ, СБУ, ДБР, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол» від 17.08.2020 № 613/380/93/228/414/510/2801/5.

З огляду на положення вказаного наказу, **міжнародний розшук підозрюваного здійснюється за сукупністю наступних умов:**

1) слідчим, прокурором винесена постанова про оголошення особи (підозрюваного) у міжнародний розшук;

2) відомості про винесення стороною обвинувачення постанови про оголошення підозрюваного у міжнародний розшук мають бути внесені до ЄРДР;

3) органом досудового розслідування подано відповідний запит (документи) до НЦБ Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол;

4) розміщення (внесення) даних щодо підозрюваного в інформаційній системі Інтерполу (Червоне оповіщення).

На сьогодні судова практика щодо розгляду клопотань сторони обвинувачення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного та про надання дозволу на здійснення СДР є суперечливою з приводу визнання доказів на підтвердження юридичного факту оголошення підозрюваного у міжнародний розшук.

Так, деякі слідчі судді вважають достатнім доказом оголошення підозрюваного у міжнародний розшук лише винесення слідчим, прокурором відповідної постанови. Інші слідчі судді постановляють ухвалу про здійснення СДР на підставі наданої стороною обвинувачення постанови про оголошення особи у міжнародний розшук, внесення відповідних відомостей до ЄРДР, надання доручення оперативному

підрозділу про розшук підозрюваного та надсилання запиту до НЦБ Інтерполу в Україні.

Окремі слідчі судді дотримуються позиції, що обґрунтуванням оголошення підозрюваного у міжнародний розшук має бути не тільки винесена стороною обвинувачення відповідна постанова, внесення цих відомостей до ЄРДР, надання доручення оперативному підрозділу про розшук підозрюваного та надсилання відповідних документів до НЦБ Інтерполу в Україні, а ключовою умовою, яка підтверджує такий розшук, є внесення даних про підозрюваного до інформаційної системи Інтерполу (наявність в системі Червоного оповіщення).

При цьому, необхідно розуміти, що звернення органу досудового розслідування із відповідними документами до НЦБ Інтерполу в Україні не гарантує розміщення інформації щодо підозрюваного в інформаційній базі Інтерполу, а також те, що ця процедура може займати тривалий час. Так, Інтерпол може відмовити в організації міжнародного розшуку, посилаючись на ст. 3 Статуту Інтерполу, яка передбачає заборону здійснювати будь-яке втручання або діяльність політичного, військового, релігійного або расового характеру. Зокрема, Інтерпол відмовляє в організації міжнародного розшуку у КП, пов'язаних з ТОТ України, безпідставно вважаючи їх політично вмотивованими.

Тобто, через законодавчу невизначеність юридичного факту оголошення та перебування особи у міжнародному розшуку, відсутня єдність судової практики за результатом розгляду клопотань сторони обвинувачення:

- 1) про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного;
- 2) про надання дозволу на здійснення СДР.

На нашу думку, **особа є оголошеною в міжнародний розшук з моменту винесення слідчим або прокурором відповідної постанови та внесення відомостей про це до ЄРДР.** Національний кримінальний процесуальний порядок розгляду слідчим суддею вказаних двох клопотань сторони обвинувачення не повинен залежати від рішень Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол (штаб-квартира – м. Ліон, Франція).

Для організації міжнародного розшуку підозрюваного, слідчий, прокурор має невідкладно скерувати постанову про розшук з необхідними для розшуку матеріалами КП до:

- відповідного оперативного підрозділу;
- відповідного оперативного підрозділу ДПСУ;
- Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України (НЦБ Інтерполу в Україні).

3.3. Здійснення СДР, якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся

З початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України, вкрай актуальним стало питання визволення громадян України (військовополонених захисників України, заручників, політичних в'язнів тощо) з російського полону, але законодавчо врегульованої процедури обміну полонених не було.

З 28.02.2022 на сайті СБУ (<https://ssu.gov.ua/novyny/v-ukraini-zapratsiuvav-obiednanyi-tsentr-z-poshuku-ta-zvilnennia-polonenykh>) розміщено інформацію про початок роботи створеного при СБУ **Об'єднаного центру** (067-6508332, 098-0873601, united.centre.ssu@gov.ua), який збирає та уточнює списки громадян, що безвісти зникли або потрапили в полон під час воєнних (бойових) дій.

Протягом 2022 року Україна вжила низку заходів для **нормативно-правового забезпечення обміну військовополонених**, у зв'язку з чим були прийняті:

- *Розпорядження КМУ «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції Національного інформаційного бюро» від 17.03.2022 № 228-р*, яким визначено, що державне підприємство «Український національний центр розбудови миру», яке належить до сфери управління Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, виконує функції Національного інформаційного бюро відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12.08.1949;

- *ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період» від 24.03.2022 № 2158-IX*, яким доповнено Кримінально-виконавчий кодекс України, ЗУ «Про Національну поліцію», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» положеннями, якими конкретизовано правовий статус військовополонених, розмежовано діяльність центральних та інших органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій у сфері оборони щодо організації поводження з військовополоненими;

- *ЗУ «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від*

28.07.2022 № 2472-IX (набрав чинності 19.08.2022), яким врегульовані питання:

- а) скасування запобіжного заходу щодо підозрюваного;
- б) здійснення СДР щодо підозрюваного;
- в) звільнення засудженого від відбування покарання, у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого та ін.;

- *Постанова КМУ «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими» від 11.03.2022 № 257;*

- *Постанова КМУ «Про затвердження Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів держави-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора» від 12.04.2022 № 441 (гриф обмеження доступу – «Для службового користування»).*

В абз. 2 ч. 2 ст. 297-1 КПК закріплено окрему **підставу здійснення СДР** – прийняття уповноваженим органом стосовно підозрюваного рішення про передачу для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Для застосування СДР з цієї підстави **необхідно обґрунтувати в клопотанні до слідчого судді наявність наступних юридичних фактів:**

- 1) прийняття уповноваженим органом стосовно підозрюваного рішення про передачу для обміну як військовополоненого;
- 2) здійснення обміну такого військовополоненого.

Відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 3 КПК **особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого**, – будь-яка особа, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений.

Уповноваженим органом щодо прийняти рішення стосовно підозрюваного про обмін як військовополоненого є **Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими**.

Офіційний сайт - <https://koordshtab.gov.ua>

Адреса громадської приймальні - вул. Спаська, 37, м. Київ, 04079

Електронна пошта - koord.shtab@gmail.com

Відповідно до п.п. 1 та 4 Положення «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими», затвердженого *постановою КМУ від 11.03.2022 № 257*, повноваження щодо забезпечення передачі військовополонених ворогів держави-агресору та звільнення оборонців України, які перебували в полоні

держави-агресора, здійснює Координаційний штаб, який є тимчасовим допоміжним органом КМУ.

До складу Координаційного штабу входять:

- начальник Головного управління розвідки Міноборони – голова Координаційного штабу;
- радник Керівника Офісу Президента України (за згодою);
- представник Головного управління розвідки Міноборони – секретар Координаційного штабу;
- представник Мінреінтеграції;
- представник Мін'юсту;
- представник Мінекономіки;
- представник Міноборони;
- представник МВС;
- представник МЗС;
- представник МОЗ;
- представник Національної поліції;
- представник Адміністрації Держприкордонслужби;
- представник Національної гвардії (за згодою);
- представник Збройних Сил (за згодою);
- представник СБУ (за згодою);
- представник Апарату Ради національної безпеки і оборони України (за згодою);
- представник ОГП (за згодою).

Рішення Координаційного штабу фіксуються у протоколі засідання, який підписується головою Координаційного штабу та секретарем.

Рішення Координаційного штабу, прийняті в межах його повноважень, є обов'язковими для виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади.

Пунктом 9 вказаного Положення передбачено, що рішення про затвердження **Списку для здійснення передачі військовополонених ворогів** та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, приймається відповідно до «Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, затвердженого *постановою КМУ від 12.04.2022 № 441*.

Відповідно до Порядку, рішення про затвердження списку для здійснення передачі військовополонених ворогів та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, ухвалює Голова Координаційного штабу у взаємодії з **Об'єднаним центром з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно**

позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України, який функціонує як координаційно-дорадчий орган при СБУ (наказ СБУ від 14.04.2023 № 135).

Реалізацію рішення Координаційного штабу про затвердження списку для передачі та звільнення осіб, які перебувають у полоні, здійснює **група з питань звільнення**, формування та діяльність якої забезпечує Об'єднаний центр. Група з питань звільнення забезпечує передачу та звільнення осіб відповідно до затвердженого Координаційним штабом списку.

До матеріалів КП долучається лист Координаційного штабу, який містить узагальнену відкриту інформацію про конкретного підозрюваного, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, з зазначенням дати та номеру відповідного протоколу Координаційного штабу та Списку для здійснення передачі військовополонених ворогів).

Цей документ підтверджує юридичний факт прийняття уповноваженим органом рішення про обмін особи (підозрюваного) як військовополоненого та на стадії досудового розслідування надає право прокурору, який здійснює нагляд в формі процесуального керівництва у КП, в порядку ст. 201-1 КПК звернутись до слідчого судді з клопотанням про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (якщо він раніше був застосований щодо підозрюваного).

Прийняття слідчим суддею ухвали про скасування слідчим суддею раніше обраного стосовно підозрюваного запобіжного заходу можливо за наявності двох умов:

- 1) прийняття уповноваженим органом рішення про обмін підозрюваного як військовополоненого;
- 2) письмової згоди підозрюваного на проведення обміну як військовополоненого.

Слідчий суддя, перевіривши обставини, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого та надання підозрюваним згоди на такий обмін, виносить ухвалу про скасування запобіжного заходу та передачу особи під нагляд уповноваженому органу для організації та проведення її обміну як військовополоненого.

Тобто, слідчим суддею приймається ухвала про звільнення підозрюваного з-під варти та передачу її під нагляд групі з питань звільнення, діяльність якої забезпечує Об'єднаний центр (співробітникам СБУ, Національній гвардії України) для організації передачі державі-агресору військовополонених ворогів та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора.

Відповідно до ч. 10 ст. 20 ЗУ «Про попереднє ув'язнення» від 30.06.1993 № 3352-ХІІ начальник установи попереднього ув'язнення зобов'язаний звільнити з-під варти особу, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, у день отримання ухвали слідчого судді, суду про скасування запобіжного заходу. Така особа передається під нагляд представникам уповноваженого органу, що відповідає за поведження з військовополоненими, для організації та проведення її обміну як військовополоненого.

Між датою прийняття Координаційним штабом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого до дати його фактичної передачі державі-агресору для звільнення оборонців України може проходити певний проміжок часу, в якій військовополонених ворогів під конвоем по етапу переміщують з слідчих ізоляторів, виправних колоній, таборів для тримання військовополонених.

Факт вибуття військовополоненого із слідчого ізолятору, табору для тримання військовополонених за місцем проведення досудового розслідування, ще не є підставою для початку здійснення СДР.

Лише з моменту настання другого юридичного факту – здійснення фактичної передачі державі-агресору підозрюваного для обміну як військовополоненого для звільнення оборонців України, які перебувають в полоні держави-агресора, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 297-1 КПК, слідчий, прокурор має право на стадії досудового розслідування звернутися до слідчого судді з клопотанням про здійснення щодо цього підозрюваного СДР.

Для встановлення цього факту слідчий в порядку ст. 93 КПК звертається із письмовим запитом про наданні інформації до Координаційного штабу та долучає до матеріалів КП відповідь Координаційного штабу про дату, коли такий обмін відбувся.

4. АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ СДР

Алгоритм – набір інструкцій, які описують порядок дій виконавця, щоб досягти результату розв'язання задачі за певну кількість дій.

Для досягнення бажаного результату у КП слідчий складає план дій, а потім виконує його, тобто діє за алгоритмом.

Алгоритм здійснення СДР – це оптимальна послідовність дій слідчого, прокурора, слідчого судді, виконання яких дасть змогу досягти забезпечення завдань КП – здійснення швидкого, повного і неупередженого СДР для притягнення особи, що вчинила злочин, до кримінальної відповідальності, за відсутності підозрюваного.

Алгоритм здійснення СДР передбачає послідовне виконання слідчих та процесуальних дій на наступних етапах:

1) виклик особи в порядку ч.ч. 1-7 ст. 135 КПК (для повідомлення про підозру) та встановлення факту її переховування від органів слідства;

2) повідомлення про підозру та про виклик підозрюваного, якщо він переховується від органів слідства на ТОТ або на території держави-агресора;

3) залучення захисника для захисту прав підозрюваного, стосовно якого планується здійснення СДР;

4) оголошення підозрюваного у державний/міжнародний розшук;

5) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного;

6) отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на здійснення СДР;

7) закінчення СДР.

Дана послідовність дій стосується підстав застосування СДР, якщо підозрюваний переховується від слідства на ТОТ або на території держави-агресора. При інших підставах СДР (міжнародний розшук або обмін військовополоненого) алгоритм передбачає додаткові етапи.

4.1. Виклик особи в порядку ч.ч. 1-7 ст. 135 КПК (для повідомлення про підозру) та встановлення факту її переховування від органів слідства

За загальним правилом, виклик особи для вручення повідомлення про підозру здійснюється за положеннями ст. 135 КПК.

Зміст повістки про виклик має відповідати вимогам, зазначеним в ст. 137 КПК.

На практиці часто виникає питання: **який статус особи зазначити в повістці про виклик особи для вручення повідомлення про підозру?** Звісно, що вичерпні випадки набуття статусу підозрюваного встановлені в ст. 42 КПК, зокрема, з моменту вручення особі повідомлення про підозру. Існує різна практика: одні слідчі, прокурори в повістках зазначають статус особи як свідка, інші – як підозрюваного. На нашу думку, при виклику особи для вручення їй повідомлення про підозру, в повістці про виклик необхідно зазначити статус «підозрюваний» з роз'ясненням поважних причин та наслідків неприбуття на виклик (ст.ст. 138, 139 КПК).

Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в т.ч. на поштовому повідомленні, відеозапис вручення повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом (ст. 136 КПК).

У випадку переховування особи від органів досудового розслідування та суду повідомлення про підозру вручається особі в порядку ч. 8 ст. 135 КПК.

Для застосування вказаної норми необхідне попереднє **підтвердження факту переховування особи від органів досудового слідства**, тому у КП доцільним є виконання слідчим наступних дій:

- 1) вручення особі повістки про виклик за місцем реєстрації (проживання) особи; у разі відсутності особи – повістка для передачі вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає;
- 2) здійснення виклику особи по телефону;
- 3) направлення поштою повістки про виклик за місцем реєстрації (проживання) особи;
- 4) направлення повістки про виклик до адміністрації за місцем роботи;
- 5) направлення повістки про виклик до житлово-експлуатаційної організації за місцем реєстрації (проживання) особи;
- 6) направлення повістки про виклик на електронну пошту особи;

- 7) направлення повістки про виклик факсимільним зв'язком;
- 8) направлення повістки до месенджерів особи;
- 9) направлення повістки шляхом SMS-повідомлення на номер телефону особи;
- 10) допит сусідів за місцем реєстрації (проживання) або колег за місцем роботи;
- 11) допит членів сім'ї чи інших осіб, що проживають з цією особою;
- 12) направлення доручення до оперативних підрозділів СБУ в порядку ст.ст. 40, 41 або до слідчих підрозділів СБУ в порядку ст. 218 КПК про виконання дій, передбачених вище;
- 13) направлення в порядку ст.ст. 40, 41 КПК до оперативного підрозділу доручення про перевірку фактів перетину особою державного кордону України;
- 14) направлення до відповідних органів ДПСУ «Доручення про інформування про факти перетинання державного кордону», згідно ст.ст. 40, 41 КПК та постанови КМУ від 17.04.2013 № 280.

За результатами виконання цих дій до матеріалів КП долучаються документи, які підтверджують факт відсутності особи за місцем реєстрації (проживання) та неможливості проведення з нею слідчих та процесуальних дій.

Після виконання слідчим перелічених вище дій та встановлення факту, що особа перебуває на ТОТ або на території держави-агресора і вручення їй повідомлень (про підозру, про виклик та ін.) особисто є обґрунтовано неможливим, слідчий, прокурор починає вживати заходів для вручення їй вказаних повідомлень в порядку ч. 8 ст.135 КПК (за відсутності підозрюваного).

Офіційним підтвердженням факту тимчасової окупації певних територій України та неможливості здійснення державними органами своїх повноважень, може бути долучення до матеріалів КП нормативно правових актів (витягів з них), які відносять конкретні населені пункти, територіальні громади до числа тимчасово окупованих чи на яких ведуться бойові (воєнні) дії або протокол огляду таких нормативно-правових актів.

Крім того, для долучення до матеріалів КП актуальної інформації на день проведення процесуальної дії, слідчий може скласти протокол огляду вебсайту DeepStateMap за посиланням <https://deepstatemap.live/> на якому з прив'язкою до мапи зазначаються окуповані, звільнені території, розташування військ та штабів ворога на території України станом на конкретну дату.

Обґрунтування неможливості вручення будь-яких повідомлень особі, яка переховується від органів слідства на території рф

Відповідно до ч. 7 ст. 135 КПК, якщо особа проживає за кордоном, то повістка про виклик такої особи, повідомлення їй про підозру, повинні вручатись згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва. Такий же порядок зазначено в ст. 566 КПК.

Статті 10, 11 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 (м. Мінськ), яка була ратифікована Україною, передбачено порядок вручення документів, зокрема, повісток про виклик, повідомлень про підозру.

Однак, 01.12.2022 ЗУ «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993» Україна зупинила у відносинах з рф та Республікою Білорусь дію вказаної Конвенції та вийшла з вказаної Конвенції та Протоколу до неї. Для України дія Мінської конвенції зупиняється 29.12.2023.

Також, слід зазначити, що відповідно до Регламенту Конвенції Всесвітнього поштового союзу 2017 року, Акціонерне товариство «Укрпошта» припинила приймання/отримання поштових відправлень до/з рф (з 24.02.2022) та Білорусі (з 25.02.2022). Ця інформація у КП фіксується шляхом надсилання до Акціонерного товариства «Укрпошта» або його регіонального підрозділу запиту про надання інформації в порядку ст. 93 КПК.

Отже, на сьогодні, у зв'язку з збройною агресією рф проти України та фактичним припиненням будь-яких зносин з державою-агресором, практика пішла наступним шляхом. Якщо особа, яка переховується від органів слідства на території держави-агресора, то слідчий в порядку ст. 93 КПК скеровує запит до Департаменту міжнародно-правового співробітництва ОГП (відповідного відділу обласної прокуратури) щодо наявності можливості направлення запиту про міжнародну правову допомогу до рф. Відповідь цього Департаменту ОГП (відповідного відділу обласної прокуратури) щодо неможливості направлення запиту про міжнародну правову допомогу до держави-агресора, **констатує обґрунтовану неможливість вручення на території рф повістки про виклик (повідомлення про підозру) в порядку ч. 7 ст. 135 та ч. 1 ст. 566 КПК**, що дозволяє застосовувати порядок повідомлення про підозру та про виклик підозрюваного, передбачений ч. 8 ст. 135 КПК.

4.2. Повідомлення про підозру та про виклик підозрюваного, якщо він переховується від органів слідства на ТОТ або на території держави-агресора

Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором (ч. 1 ст. 277 КПК).

Відповідно до ч. 1 ст. 278 КПК, письмове повідомлення про підозру вручається **в день його складення** слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – **у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень**.

Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону про кримінальну відповідальність **невідкладно** вносяться слідчим, прокурором до ЄРДР (ч. 4 ст. 278 КПК).

Якщо особа перебуває на ТОТ, території держави-агресора, і вручення їй повідомлення про підозру, повісток про виклик підозрюваного та інших процесуальних документів є обґрунтовано неможливим, то слідчий, прокурор вживає заходів до вручення їй повідомлення про підозру та трьох повісток про виклик підозрюваного в порядку ч. 8 ст. 135 КПК, шляхом їх публікації:

1) в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження – газеті «Урядовий кур'єр» (<http://ukurier.gov.ua/uk/>);

2) на офіційному вебсайті ОГП (<https://www.gp.gov.ua>).

У зв'язку з тим, що процесуальний документ «Повідомлення про підозру» складається здебільшого з понад 10 сторінок друкованого тексту, що фізично унеможливує опублікування повного тексту цього документа в газеті «Урядовий кур'єр», на практиці у вказаній газеті повідомлення про підозру публікується в форматі оголошення з зазначенням електронного посилання на офіційний вебсайт ОГП, на якому розміщується сканована копія вказаного процесуального документу з зазначенням повного тексту повідомлення про підозру.

З урахуванням положень ч. 5 ст. 139 КПК про те, що ухилення від явки на виклик слідчого (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на ТОТ, території держави-агресора, є підставою для здійснення СДР, **рекомендовано одночасно з публікацією повідомлення про підозру здійснювати публікацію трьох повісток про виклик підозрюваного**.

Порядок публікації повідомлень в газеті «Урядовий кур'єр»

ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження, в якому розміщуються повістки про виклик осіб, які беруть участь у КП, та інші відомості визначається кожного року відповідним розпорядженням КМУ.

Так, згідно *Розпорядженню КМУ від 10.11.2021 № 1425-р* «Про друкований ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження, в якому у 2022 році розміщуються повістки про виклик осіб, які беруть участь у КП, та інші відомості», газету «Урядовий кур'єр» визначено друкованим ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження 2022 року, в якому розміщуються:

- повістки про виклик особи, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що така особа виїхала та/або перебуває на ТОТ, території держави-агресора;
- повідомлення особі про підозру;
- повістки про виклик підозрюваного, щодо якого здійснюється СДР;
- відомості щодо підозрюваного, стосовно якого слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення СДР та інші процесуальні документи, що підлягають врученню підозрюваному.

Для організації публікації повідомлень в «Урядовому кур'єрі» **слідчий складає:**

- супровідний лист-замовлення;
- повідомлення про підозру (у вигляді оголошення);
- три повістки про виклик підозрюваного (оголошення в ЗМІ).

Ці документи надсилаються на електронну пошту газети «Урядовий кур'єр» adv@ukcc.com.ua або на факс за тел. 044-230-06-71, 044-230-06-09.

Вимоги до супровідного листа слідчого до ЗМІ:

- офіційний бланк;
- прізвище, ім'я, по батькові замовника;
- контактний телефон, електронну пошту для зворотнього зв'язку;
- реєстраційний номер листа;
- підпис посадової особи;
- відбиток печатки установи.

Після отримання від слідчого листа-замовлення про публікацію, замовнику надсилається рахунок для оплати, вартість якого залежить від:

- розміру блоку;
- площі публікації (см²);
- терміну публікації.

За звичайним тарифом повідомлення про підозру та повістка про виклик публікуються від 2 до 3 робочих днів після надходження коштів на розрахунковий рахунок редакції.

Надбавка до основної ціни застосовується редакцією за:

- термінове розміщення у номер, який готується до друку;
- термінове розміщення протягом 2-х днів;
- розміщення протягом 3 днів та у чітко визначений замовником день.

Редакція ЗМІ включає публікацію до конкретного номеру газети після 100% передплати публікації на її розрахунковий рахунок.

На час дії воєнного стану публікація повідомлень слідчого, прокурора, суду за матеріалами КП в газеті «Урядовий кур'єр» здійснюється безкоштовно.

Порядок публікації повідомлень на вебсайті ОГП

Дане питання врегульовано *Наказом ОГП України від 07.06.2021 № 187* «Про затвердження Порядку організації публікації в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП повісток про виклик окремої категорії осіб та відомостей щодо підозрюваних, стосовно яких надано дозвіл на здійснення СДР».

Для організації публікації на офіційному вебсайті ОГП України, **слідчий супровідним листом направляє** прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва:

- повідомлення про підозру (процесуальний документ);
- три повістки про виклик підозрюваного (на три окремі дати);
- копію супровідного листа слідчого про направлення документів для організації публікації в ЗМІ (газеті «Урядовий кур'єр»).

В свою чергу, **прокурор складає:**

- мотивований рапорт щодо публікації вказаних документів на вебсайті ОГП;
- довідку, що підтверджує обґрунтовану неможливість вручення особі повідомлення про підозру та трьох повісток про виклик у порядку та спосіб, що визначені ст. 135 КПК.

Вказаний комплект документів прокурор подає керівнику свого підрозділу для організації перевірки дотримання визначених ст. 135 КПК підстав для публікації вказаних документів на вебсайті ОГП.

Строк перевірки цих документів в прокуратурі – не більше одного робочого дня від дня надходження рапорту прокурора.

Після погодження керівництвом органу прокуратури вказаного рапорту документи для публікації передаються до *підрозділу з питань*

інформаційних технологій відповідного органу прокуратури, яким невідкладно забезпечується їх публікація шляхом розміщення на офіційному вебсайті ОГП сканованих копій.

Рекомендації щодо публікації в ЗМІ та вебсайті ОГП повідомлень про підозру та про виклик підозрюваного

- зміст повістки про виклик підозрюваного має відповідати вимогам ст. 137 КПК, зокрема, містити адресу прибуття, номер телефону чи інші засоби зв'язку зі слідчим, який здійснює виклик;

- в повістці слід правильно зазначати адресу проживання підозрюваного, оскільки якщо в опублікованій повістці про виклик підозрюваного, який перебуває на ТОГ або на території держави-агресора, буде вказана інша адреса проживання, ніж та, що зазначена в матеріалах КП, то це судом визнається неналежним повідомленням підозрюваного про виклик;

- відповідно до ч. 9 ст. 135 КПК особа має бути повідомленою про виклик **не пізніше ніж за три дні** до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом (наприклад, якщо дата прибуття на виклик 11 число місяця, то публікація повістки має бути не пізніше 7 числа);

- при організації слідчим публікації відповідних повідомлень в ЗМІ, необхідно **заздалегідь** надсилати відповідні матеріали до редакції ЗМІ, що дасть змогу попередньо узгодити з нею дату їх опублікування та спланувати розміщення аналогічного повідомлення на вебсайті ОГП;

- організувати публікацію повідомлення про підозру в двох джерелах відповідно до вимог ч. 1 ст. 278 КПК, щоб публікації в ЗМІ і на вебсайті ОГП **відбулись в день складення** (підписання прокурором) повідомлення про підозру;

- скановані копії повідомлення про підозру та повісток про виклик підозрюваного, опубліковані на вебсайті ОГП, мають містити підпис слідчого, прокурора, а також відбиток печатки відповідного державного органу.

Алгоритм дій слідчого, прокурора для організації опублікування повідомлення про підозру в ЗМІ і на вебсайті ОГП в день складення повідомлення про підозру:

1) в дистанційному режимі (телефоном, електронною поштою) слідчий узгоджує з редакцією газети «Урядовий кур'єр» дату майбутньої публікації повідомлення (починати рекомендовано за 2-3 дні до дати імовірної публікації);

2) до 12 години дня, який передує узгодженій даті публікації, слідчий направляє до редакції (електронною поштою або факсом) супровідний лист-замовлення з додатками: повідомлення про підозру (у вигляді оголошення) та три повістки про виклик підозрюваного;

3) в цей же день після отримання підтвердження редакції щодо включення цих документів до макету випуску газети (приблизно о 16 годині) слідчий супровідним листом направляє прокурору, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва:

- складене слідчим повідомлення про підозру в трьох примірниках (процесуальний документ для КП, прокурора і сторони захисту);
- три повістки про виклик підозрюваного;
- копію відправленого супровідного листа-замовлення до газети «Урядовий кур'єр»;

4) в цей же день прокурор, після перевірки отриманих від слідчого документів, складає проекти:

- рапорту про організацію публікації повідомлення про підозру і трьох повісток на вебсайті ОГП;
- довідки, що підтверджує обґрунтовану неможливість вручення особі повідомлення про підозру та трьох повісток про виклик у порядку та спосіб, що визначені ст. 135 КПК;

5) наступного дня, після підтвердження факту публікації повідомлення про підозру та трьох повісток про виклик в газеті «Урядовий кур'єр» (перевіряється орієнтовно в 9 годині на сайті вказаного видання), прокурор, що здійснює нагляд у формі процесуального керівництва, підписує: повідомлення про підозру; рапорт про організацію публікації повідомлень на вебсайті ОГП; довідку;

6) після погодження керівництвом органу прокуратури вказаного рапорту (орієнтовно до 12-ї години цього дня) повідомлення особі про підозру та три повістки про виклик підозрюваного передаються до підрозділу з питань інформаційних технологій відповідного органу прокуратури, яким невідкладно (цього ж дня) забезпечується її публікація шляхом розміщення на офіційному вебсайті ОГП сканованих копій.

4.3. Залучення захисника для захисту прав підозрюваного, стосовно якого планується здійснення СДР

Стаття 52 КПК встановлює, що **участь захисника є обов'язковою у КП щодо особливо тяжких злочинів**. У цьому випадку, участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного.

Крім того, ч. 2 ст. 52 КПК передбачає випадки обов'язкової участі захисника, й при розслідуванні нетяжких та тяжких злочинів.

Залучення захисника для здійснення захисту за призначенням здійснюється слідчим або прокурором на підставі ст.ст. 49, 52 КПК, про що виноситься мотивована постанова.

Моментом винесення постанови про залучення захисника при плануванні здійснення СДР є:

- для КП за особливо тяжкими злочинами, де участь захисника є обов'язковою, – затримання особи або вручення їй повідомлення про підозру;

- для КП іншого ступеня тяжкості в яких планується здійснення процедури СДР – в період між врученням повідомлення про підозру до подання клопотання про здійснення СДР.

При цьому, для забезпечення прав підозрюваного, рекомендується залучити захисника до моменту подання клопотання про тримання під вартою в порядку ч. 6 ст. 193 КПК.

Алгоритм залучення захисника в межах досудового розслідування:

1) слідчий складає постанову про доручення призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням, яка передається до РЦ БПД і є обов'язковою для негайного виконання. Передача вищевказаної постанови може здійснюватися як в форматі скан-копій в електронному форматі на адресу електронної пошти РЦ БПД, так і нарочним.

В постанові зазначається дата та час прибуття адвоката до слідчого або прокурора для проведення процесуальних дій у КП.

2) керівник РЦ БПД визначає адвоката, якому доручено здійснювати захист підозрюваного за призначенням. Дане рішення приймається у формі доручення, яке надається адвокату, для підтвердження його повноважень.

3) захисник прибуває до місця та в час, що зазначений в постанові слідчого, прокурора та надає документи, які підтверджують його повноваження, а саме:

- доручення керівника РЦ БПД про призначення захисником підозрюваного;

- посвідчення про право зайняття адвокатською діяльністю встановленого зразка.

4) копії вищевказаних документів слідчий долучає до матеріалів КП та на їх підставі виносить постанову про допуск адвоката до КП.

Після здійснення вищевказаних дій, захисник, який уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги для захисту прав та інтересів підозрюваного, вважається допущеним до даного КП та починає здійснювати захист підозрюваного (за відсутності останнього).

Під час досудового розслідування захиснику до моменту здійснення СДР вручається:

1) повідомлення про підозру;

2) пам'ятка про роз'яснення прав і обов'язків підозрюваного;

3) клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4) клопотання про проведення СДР.

Надалі, захисник обов'язково залучається для здійснення наступних дій в рамках досудового розслідування:

- застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в порядку ч. 6 ст. 193 КПК;

- розгляду клопотання про дозвіл на проведення СДР;

- виконання вимог ст. 290 КПК (ознайомлення з матеріалами досудового розслідування);

- вручення реєстру матеріалів ДР, обвинувального акту, інших процесуальних документів, які адресуються підозрюваному в рамках здійснення СДР.

4.4. Оголошення підозрюваного у державний/міжнародний розшук

Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на ТОТ чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного відповідно до ст. 281 КПК.

КПК не передбачає, скільки разів має не з'явитись підозрюваний за викликом слідчого, прокурора для його оголошення в розшук. **Неявка підозрюваного навіть за одним викликом, який був здійснений в порядку ст. 135 КПК, є підставою для оголошення особи в розшук.**

Слід зазначити, ч. 5 ст. 139 КПК передбачає, що ухиленням від явки на виклик слідчого, прокурора та підставою для проведення СДР є неприбуття на виклик без поважної причини **більш як два рази (тобто, три та більше разів).**

З цього можна зробити висновок, що доцільним є публікація одночасно з повідомленням про підозру також трьох повісток про виклик підозрюваного в порядку ч. 8 ст. 135 КПК. Постанова про оголошення розшуку підозрюваного **може бути винесена після першої неявки підозрюваного** без поважних причин, хоча на практиці більшість слідчих приймають це рішення після третьої неявки підозрюваного. В такому разі, неприбуття за трьома викликами слідчий матиме підстави як для оголошення особи в розшук, так і для подальшого застосування по відношенню до підозрюваного процедури СДР.

Суб'єктами оголошення підозрюваного у розшук є слідчий або прокурор. Про оголошення особи у розшук виноситься постанова, яка підписується слідчим або прокурором. В разі оголошення особи у розшук з одночасним зупиненням досудового розслідування, постанова підписується слідчим за погодженням з прокурором. Інформація про прийняте рішення вноситься до ЄРДР **протягом 24 годин** з моменту винесення прокурором або слідчим вказаних постанов.

В разі оголошення особи в міжнародний розшук, крім зазначених вище дій, слідчий або прокурор формує пакет документів, передбачений п. 1 Глави 4 Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол, затвердженої спільним наказом від 17.08.2020. Надалі ці документи направляються до Центрального офісу бюро Інтерполу для внесення в базу розшукуваних осіб (Червоне оповіщення).

4.5. Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного

Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК, крім випадків, передбачених ч.ч. 6 та 7 ст. 176 КПК. В порядку ч. 6 ст. 193 КПК (за відсутності підозрюваного) прокурор має право подати клопотання про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Згідно ч. 2 ст. 184 КПК примірник вказаного клопотання з додатками вручається захиснику підозрюваного (за відсутності підозрюваного) **не пізніше ніж за 3 години** до початку розгляду слідчим суддею вказаного клопотання. Розгляд такого клопотання здійснюється слідчим суддею **невідкладно, але не пізніше 72 годин** з моменту надходження до суду клопотання (ст. 183 КПК).

Клопотання прокурора про застосування запобіжного заходу подається до місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ч. 1 ст. 184 КПК).

Для розгляду клопотання про тримання під вартою на підставі ч. 6 ст. 193 КПК до нього має бути додано:

- в разі перебування особи на ТОТ або на території держави агресора – матеріали, які підтверджують його перебування на відповідній території (зазначені в § 4.1.);
- в разі оголошення особи в міжнародний розшук – копія постанови про оголошення особи у міжнародний розшук та супровідного листа про направлення матеріалів до НЦБ Інтерполу для внесення особи до бази розшукуваних осіб Інтерполу (Червоне оповіщення).

За результатом розгляду клопотання слідчий суддя може прийняти наступні види рішень:

- 1) ухвалу про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- 2) ухвалу про відмову в задоволенні клопотання прокурора.

З метою збереження строків досудового розслідування КП в порядку СДР, **рекомендовано одночасно подавати до слідчого судді два клопотання:** про застосування запобіжного заходу (*строк розгляду невідкладно, але не пізніше 72 год.*) та про застосування СДР (*строк розгляду не пізніше 10 днів*). При цьому, деякі практичні співробітники подають ці клопотання послідовно.

4.6. Отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на здійснення СДР

Суб'єктом звернення з клопотанням про здійснення СДР до слідчого судді є прокурор або слідчий за погодженням з прокурором (ч. 1 ст. 297-2 КПК).

При складанні клопотання про здійснення СДР потрібно враховувати вимоги, передбачені в ч. 2 ст. 297-2 КПК. Так, у клопотанні має бути зазначено:

1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;

2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) ЗУ про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилення на обставини;

4) відомості про те, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на ТОТ, території держави, визнаної ВРУ державою-агресором, та/або відомості про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук;

5) виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;

6) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

Відомості, зазначені в п. 4-5 підтверджуються відсутністю явки підозрюваного за повістками, опублікованими відповідно до ч. 8 ст. 135 КПК, матеріалами оперативних підрозділів, матеріалами за результатами перевірки перетину державного кордону тощо.

Клопотання про здійснення СДР розглядається слідчим суддею **не пізніше 10 днів** з дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника.

Клопотання подається до суду за місцем вчинення кримінального правопорушення відповідно до п. 20-1 Перехідних положень та ст. 32 КПК.

За наслідками розгляду клопотання слідчим суддею можуть бути прийняті наступні рішення:

1) ухвала про надання дозволу на здійснення СДР;

2) ухвала про відмову у задоволенні клопотання на здійснення СДР;

3) ухвала про повернення клопотання для усунення недоліків.

Копія ухвали слідчого судді надсилається:

- прокурору;
- слідчому;
- захиснику.

Для збереження строків ДР шляхом прискорення отримання ухвали слідчого судді, слідчому рекомендовано особисто отримувати її під розпис в суді, а не чекати її надходження поштою.

В разі задоволення клопотання про здійснення СДР, слідчий або прокурор **невідкладно, але не пізніше 24 годин** після постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення СДР, вносить відомості про це до ЄРДР.

У цей же строк публікуються повідомлення про ухвалення слідчим суддею рішення про здійснення СДР у визначеному КМУ ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження – газеті «Урядовий кур'єр» та на офіційному вебсайті ОГП.

В ч. 6 ст. 297-4 КПК не зазначений суб'єкт, який здійснює таку публікацію. Однак, відповідно до п. 1-2 Розділу III Порядку організації публікації в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП повісток про виклик окремої категорії осіб та відомостей щодо підозрюваних, стосовно яких надано дозвіл на здійснення СДР (далі – Порядок), внесення інформації до ЄРДР та публікацію вищевказаних відомостей здійснює прокурор.

Повідомлення повинне містити:

- прізвище, ім'я, по батькові особи, стосовно якої надано дозвіл на здійснення СДР;
- назву суду, яким прийнято рішення (ухвалу);
- дату ухвалення рішення;
- унікальний номер судової справи в Єдиному реєстрі судових рішень тощо.

Перший примірник невідкладно направляється процесуальним керівником для публікації у визначених КМУ ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження.

Другий примірник публікується на офіційному вебсайті ОГП у відповідності до п. 3-7 Порядку.

4.7. Закінчення СДР

В даному параграфі під завершенням СДР розуміються етапи: 1) відкриття матеріалів досудового розслідування; 2) вручення стороні захисту обвинувального акту, реєстру матеріалів ДР та скерування обвинувального акту до суду.

Завершення досудового розслідування за процедурою СДР здійснюється на загальних підставах, передбачених ст. 290 КПК.

Для повідомлення підозрюваному про завершення досудового розслідування здійснюється виклик підозрюваного відповідно до ч. 8 ст. 135 КПК шляхом її публікації в газеті «Урядовий кур'єр» та на вебсайті ОГП.

В день, зазначений в повістці про виклик підозрюваного, здійснюється відкриття матеріалів досудового розслідування та закінчення досудового розслідування за участю захисника підозрюваного.

Захисник ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування, про що складається відповідний протокол.

Крім того, прокурор в порядку ч. 6 ст. 290 КПК направляє захиснику запит про доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

Надалі слідчий направляє прокурору (процесуальному керівнику) обвинувальний акт, реєстр матеріалів досудового розслідування та матеріали КП.

Після погодження обвинувального акту прокурором, останній вручає захиснику підозрюваного обвинувальний акт і реєстр матеріалів КП. Вищевказані документи вручаються захиснику в двох примірниках (для захисника і для підозрюваного). Про отримання цих документів захисник підозрюваного складає відповідну розписку.

Після цього обвинувальний акт, реєстр матеріалів ДР та розписка захисника про їх отримання направляються прокурором до суду для розгляду справи по суті. Строк досудового розслідування закінчується (перестає обчислюватись) з дня звернення прокурора до суду з обвинувальним актом.

5. ВІДПОВІДІ НА ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО СДР, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Питання: *Чи відповідає вимогам Закону направлення повідомлення про підозру та повісток підозрюваному, який перебуває на ТОТ або на території держави-агресора, за допомогою месенджерів (Viber, WhatsApp, Telegram, Facebook Messenger, Twitter та ін.)?*

Відповідь: Згідно наказу Державної судової адміністрації «Про затвердження Порядку надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі» від 23.01.2023 № 28:

месенджер – служба для обміну текстовими повідомленнями між мобільними або стаціонарними засобами користувачів через мережу Інтернет, яка має відповідний програмний додаток;

SMS-повідомлення – технологія прийому та надсилання коротких текстових електронних повідомлень, яка входить до стандартів стільникового зв'язку.

Вказаний наказ Державної судової адміністрації зазначає, що якщо у підозрюваного на телефоні не встановлений електронний месенджер, то повістку під час досудового розслідування можна направляти в формі SMS-повідомлення.

ВСУ в п. 1.1.1 Огляду судової практики з 2018 року по серпень 2022 року зазначає, що направлення повідомлення про підозру та повісток підозрюваному, який перебуває на ТОТ, наприклад, за допомогою месенджера Viber на номер телефону, яким користувався підозрюваний, та підтвердження того, що він переглянув ці повідомлення, відповідає положенням КПК та є додатковим заходом до основних способів інформування підозрюваного, передбачених КПК, як-то вручення повідомлення про підозру та повісток захиснику підозрюваного та вжиття заходів до їх вручення самому підозрюваному (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101100299>).

Питання: *Чи може бути визнано порушенням права підозрюваного на захист – пасивна участь захисника у КП, яке закінчується за процедурою (in absentia)?*

Відповідь: Пасивна участь захисника у КП за процедурою (in absentia) є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що перешкоджає суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення. Пасивною участю захисника, зокрема, може вважатися:

- 1) формальна присутність захисника на процесуальних діях під час досудового розслідування та на судових засіданнях, незаявлення ним жодних заяв чи клопотань, спрямованих на захист обвинуваченого;
- 2) згода з усіма клопотаннями сторони обвинувачення;
- 3) відсутність інформації про зустрічі з обвинуваченим;
- 4) неузгодження з ним лінії захисту від обвинувачення.

Прикладом вирішення подібної ситуації є постанова Верховного Суду від 19.06.2019 у справі № 607/9498/16-к, (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82492181>).

Питання: *Чи має право захисник звертатись з апеляційною скаргою на ухвалу слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР (тобто, з вимогами про скасування ухвали слідчого судді про дозвіл на СДР та відмову у задоволенні клопотання сторони обвинувачення)?*

Відповідь: Захисник на власний розсуд реалізує обрану ним тактику захисту, в тому числі, шляхом оскарження певних судових рішень під час досудового розслідування.

За загальним правилом, законність і обґрунтованість рішень слідчого судді, суду першої інстанції може бути забезпечена можливістю їх оскарження в апеляційному порядку і передбачене положеннями КПК право на оскарження судових рішень є важливою гарантією забезпечення захисту прав і законних інтересів учасників КП і процесуальним інструментом виправлення судової помилки.

Однак, апеляційний суд, вирішуючи питання щодо можливості відкриття провадження за такою апеляційною скаргою має брати до уваги, що спеціальне досудове розслідування (in absentia) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, з урахуванням положень глави 24-1 КПК. За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про здійснення СДР (ч. 3 ст. 297-4 КПК). Порядок та перелік судових рішень, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, чітко визначено та регламентовано нормами глави 31 КПК.

Приписами ст. 309 КПК визначений виключний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, проте за ч. 3 цієї статті інші ухвали слідчого судді, ніж зазначені в цій статті, оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. Тобто, у випадку незгоди сторін з іншими ухвалами слідчого судді законність останніх підлягає перевірці судом першої інстанції під час підготовчого провадження.

За вимогами ч. 3 ст. 392 КПК в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених КПК. Проте, ні положеннями Глави 24-1 КПК, які регламентують особливості СДР кримінальних правопорушень, ні нормами ст. 309 КПК не передбачено можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР.

Нормою п. 12 ч. 1 ст. 309 КПК закріплено можливість апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про відмову у здійсненні СДР, натомість, оскарження судового рішення про надання дозволу на здійснення СДР зазначеною нормою не передбачено.

За вимогами ч. 4 ст. 399 КПК суддя-доповідач відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, при цьому суд звертає увагу, що відмова у відкритті апеляційного провадження у зв'язку з оскарженням рішення слідчого судді, оскарження якого не передбачено, не може сприйматись як обмеження доступу до правосуддя.

Таким чином, норми чинного КПК не передбачають прав захисту на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР у КП, про що, зазвичай, зазначається слідчим суддею в резолютивній частині ухвали про дозвіл на здійснення СДР. З цих підстав апеляційний суд має відмовити у відкритті провадження за такою апеляційною скаргою адвоката.

Прикладом вирішення подібної ситуації є рішення Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 20.09.2022 у справі № 991/3297/22, (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106349769>).

Питання: *Чи має право захисник оскаржити в касаційному порядку відмову в апеляційному перегляді ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР?*

Відповідь: Так, апеляційний суд, відмовляючи у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника підозрюваного на ухвалу слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР, копію ухвали про відмову у відкритті провадження разом з апеляційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами надсилає адвокату, який подав апеляційну скаргу. При цьому, суд роз'яснює, що ухвала апеляційного суду може бути оскаржена в касаційному порядку до Верховного Суду протягом трьох місяців з дня її проголошення, а у разі постановлення ухвали без виклику особи, яка її оскаржує, з дня отримання нею копії судового рішення.

Тобто, на підставі ч. 2 ст. 426 КПК захисник теоретично має право оскаржити в касаційному порядку відмову в апеляційному перегляді

ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР, але це не матиме позитивного результату для сторони захисту.

Питання: *Яке рішення має приймати слідчий, прокурор, якщо захисник подав клопотання, в якому просить ініціювати здійснення СДР щодо підозрюваного?*

Відповідь: Згідно ч. 1 ст. 297-2 КПК з клопотанням про здійснення СДР до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором. Тобто, навіть за наявності відповідних матеріальних (розслідуваний злочин зазначений в ч. 2 ст. 297-1 КПК та підозрюваний є повнолітнім) та процесуальних підстав (підозрюваний переховується від органів слідства та суду та перебуває на ТОТ, території держави-агресора, або обмінаний як військовополонений) звернення з вказаним клопотанням до слідчого судді це право, а не обов'язок слідчого, прокурора. Вибір тактики досудового розслідування та шляхів (порядку) скерування КП до суду належить до повноважень сторони обвинувачення. Прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Згідно ст. 220 КПК, клопотання сторони захисту про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Захисник вважає, що якщо у прокурора є підстави для ініціювання СДР, то він зобов'язаний вчинити необхідні дії для його проведення. Однак, якщо слідчий, прокурор не вбачають доцільності в отриманні дозволу слідчого судді на здійснення СДР щодо підозрюваного, то він має винести постанову про відмову в задоволенні вказаного клопотання захисника підозрюваного.

У випадку незгоди з рішенням слідчого прокурора захисник може оскаржити дану відмову до слідчого судді. Проте, ст. 303 КПК містить вичерпний перелік постанов слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Отже, постанова слідчого, прокурора не може бути оскаржена під час досудового розслідування в порядку ст. 303 КПК, через що спроба захисника оскаржити вказане рішення сторони захисту до слідчого судді не може дати позитивного результату.

Прикладом вирішення подібної ситуації є рішення слідчого судді Заставнівського районного суду Чернівецької області від 05.07.2022 у справі № 716/885/17 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105096569>).

Питання: Чи є законними процесуальні дії та рішення слідчого, прокурора, вчинені на підставі постановлення «скороченого варіанту» ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР (в порядку ч. 2 ст. 376 КПК) чи треба чекати постановлення і оголошення повного тексту вказаної ухвали?

Відповідь: Враховуючи, що складання судового рішення у формі ухвали вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням його резолютивної частини. Особливістю «скороченої» ухвали є те, що в ній наводяться тільки вступна та резолютивна частини. Тобто, відсутнє обґрунтування прийнятого рішення. У ст. 372 КПК встановлено, що ухвала складається з трьох частин. Крім вступної та резолютивної, має бути й мотивувальна. Саме в ній зазначаються суть питання, що вирішується, те, за чією ініціативою воно розглядається, встановлені обставини із посиланням на докази, мотиви неврахування окремих доказів, а також мотиви, з яких суд виходив при постановленні ухвали, і положення закону, якими він керувався.

Згідно ч. 1 ст. 376 КПК судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження. При цьому, ч. 2 ст. 376 КПК встановлює, що якщо складання судового рішення у формі ухвали (постанови) вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням його резолютивної частини, яку підписують всі судді. Повний текст ухвали (постанови) повинен бути складений не пізніше п'яти діб з дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту ухвали (постанови) має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині.

Відповідно до ч. 4 ст. 297-4 КПК за наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про здійснення СДР.

Частина 6 ст. 297-4 КПК містить імперативну вимогу про те, що відомості щодо підозрюваних, стосовно яких слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення СДР, невідкладно, але не пізніше 24 годин після постановлення ухвали, вносяться до ЄРДР і публікуються в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП.

Щоб не виникало питань, з якого моменту слідчому, прокурору необхідно здійснювати відлік вказаного процесуального строку для виконання вимог ч. 6 ст. 297-4 КПК (з моменту проголошення «скороченої» чи повної ухвали слідчого судді), слідчий суддя в «скороченій» ухвалі має обов'язково зазначати, що постановлена і

оголошена в судовому засіданні ухвала про дозвіл на здійснення СДР підлягає негайному виконанню в частині внесення відповідних відомостей до ЄРДР та публікації відповідних відомостей в ЗМІ та на вебсайті ОГП.

При цьому, важливим є те, щоб повний текст ухвали слідчого судді було виготовлено протягом установленого КПК строку і щоб повний текст ухвали був долучений до матеріалів КП. Бо, якщо під час спеціального судового розгляду буде встановлена відсутність в матеріалах КП ухвали слідчого судді про дозвіл на здійснення СДР (повного тексту), – це зовсім інша правова ситуація, яка може мати негативні наслідки для сторони обвинувачення.

Прикладом такого рішення є ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 23.01.2023 у справі № 761/316/23 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108706492>).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-VI#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia) (актуальна практика) (рішення, внесені до ЄДРСР, з 2018 року по серпень 2022 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/2022_11_10_KKS_2018_08_2022.pdf (дата звернення: 03.05.2023).
3. Постанова Верховного Суду України від 19.03.2015 у справі № 5-1кє15. URL: <https://zib.com.ua/ua/116057.html> (дата звернення: 03.05.2023).
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованих територіях України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
6. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: Наказ МВС України, ОГП, НАБУ, СБУ, ДБР, Міністерства Фінансів України, Міністерства юстиції України від 17.08.2020 № 613/380/93/228/414/510/2801/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
7. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф: Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE39004?an=1> (дата звернення: 03.05.2023).
8. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: Наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#n7> (дата звернення: 03.05.2023).
9. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України в новій редакції: рішення Ради адвокатів України від 22.08.2022 № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0074871-22#n13> (дата звернення: 03.05.2023).
10. Про затвердження Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора: постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 № 441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.05.2023).

11. Про затвердження Порядку надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі: Наказ Державної судової адміністрації від 23.01.2023 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0028750-23#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
12. Про затвердження Порядку організації публікації в ЗМІ загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті ОГП повісток про виклик окремої категорії осіб та відомостей щодо підозрюваних, стосовно яких надано дозвіл на здійснення СДР: Наказ Офісу Генерального прокурора від 07.06.2021 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187905-21#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
13. Про затвердження роз'яснення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого: рішення Ради адвокатів України від 27.12.2022 № 183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0183871-22#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
14. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання рф державою-агресором: постанова Верховної ради України від 27.01.2015 № 129-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
15. Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 № 9/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-вр#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
16. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
17. Про організацію функціонування Об'єднаного центру з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України: Наказ Центрального управління Служби безпеки України від 14.04.2023 № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0856-16#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
18. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text> (дата звернення: 03.05.2023).
19. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.05.2023).

Виробничо-практичне видання

Колектив авторів:

Членов Микола Володимирович
Тимофєєв Антон Олександрович
Букрєєв Олег Іванович

Дизайн обкладинки:

Малець Андрій Олександрович

**ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Практичний poradник

Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61002, м. Харків, вул. Мירוносицька, 71
ipuk@ssu.gov.ua, inst_sbu@nlu.edu.ua